

168

Sprawozdanie

Komisji sanitarnej o sprawozdaniu Wydziału krajowego o postępie budowy nowych pawilonów i przeobrażeń w krajowym Zakładzie dla umysłowo chorych w Kulparkowie

Wysoki Sejmie!

Po myśli uchwał sejmowych z roku 1903 przeprowadził Wydział krajowy sprawę rozszerzenia zakładu dla obłąkanych w Kulparkowie — tak co do budowy nowych pawilonów, jakoteż co do przeróbek i zmian w budynkach zakładowych już istniejących.

Kosztorys został wprawdzie — jak to już przewidywała uchwała Wysokiego Sejmu — nieco przekroczony, co przy inwestycjach o tak szerokim zakresie wprost uniknąć się nie da — kwota jednak tego przekroczenia cyfrowo dziś jeszcze ustaloną być nie może.

W jesieni roku 1906 dokonano kolaudacji robót budowlanych i przeważnej części urządzeń mechanicznych i robót rzemieślniczych, a pozostały jeszcze do wykonania takie roboty, które podjęte być mogą dopiero po częściowem opróżnieniu starego gmachu — albo zależy od stanu osuszenia budynków.

Domy mieszkalne, nowo zbudowane dla personalu lekarskiego i administracyjnego, zostały zajęte już w jesieni roku 1905.

Budowę sześciu pawilonów dla chorych można uważać za ukończoną, a pawilonów tych jest po dwa każdego typu, t. j.: a) dla niespokojnych ściśle dozorowanych; b) dla pół spokojnych; c) dla spokojnych chorych.

Z pawilonów tych są obecnie tylko dwa pierwsze zajęte — cztery dalsze w przeciągu bardzo już krótkiego czasu oddane zostaną do użytku chorych.

Wszystkie nowe budowle czynią wrażenie bardzo korzystne i przyjemne; sale pojemne, dobrze oświetlone, czyste, z urządzeniem wewnętrznem czystem i celowi odpowiadającym — a wielkiego znaczenia są obszerne kryte werandy, mogące służyć dla chorych do przechadzek w porze dżdżystej, albo jako jadalnie w porze letniej — o otwartym, dalekim, miłym dla oka widokiem — niemniej ogródki dość obszerne obok każdego pawilonu.

Nowo zbudowane dwa pawilony dla chorych niespokojnych mężczyzn i kobiet, przeznaczone równocześnie do przyjmowania świeżo przybywających chorych, potrzebujących ciągłego dozoru — zajęte są na razie wyłącznie przez spokojnych chorych męskich, z powodu bowiem dużo znaczniejszej liczby mężczyzn, w porównaniu z kobietami — przepełnienie na oddziale męskim nierównie dotkliwiej uczuwać się dawało. Ilość mężczyzn góruje w regule nad liczbą kobiet w cyfrze 100 osób, a w dniu 20. lutego b. r. było kobiet 514, mężczyzn zaś 655.

Z tego stosunku liczbowego wynika, że jeden z pawilonów, przeznaczonych dla kobiet, będzie musiał być stale zajęty przez nadliczbowych mężczyzn i stanie kiedyś przed nami potrzeba budowy nowego pawilonu dodatkowego dla

chorych — ewentualnie budowa nowego domu zarządowego, a przerobienie teraźniejszego na pawilon dla mężczyzn nadliczbowych.

Zakład główny, zbudowany w roku 1876, przeznaczonym był pierwotnie na pomieszczenie 500 chorych. W roku 1891 dobudowano 2 nowe pawilony, t. j. jeden dla 30 hałaśliwych i zaczepliwych mężczyzn i drugi dla tyluż takich kobiet — tak, że zakład mógł wygodnie pomieścić 560 osób. Przez późniejsze jakoteż obecnie jeszcze dokonywane dobudówki i przeróbki, powiększy się dawny zakład znowu o 100 łóżek, tak, że mieścić będzie mógł wygodnie 660 chorych, licząc minimalną konieczną przestrzeń dla jednej osoby po 50 m³ w I. klasie — po 30 m³ na salach chorych stale leżących — po 25 m³ w sypialniach przez noc tylko zajętych — a 12·5 m³ w salach przeznaczonych do dziennego użytku.

Gdyby się jednak z budynku starego usunęło chorych 1. kl. a w miejsce każdego z nich pomieściło 3—4 chorych 3 kl. i gdyby nadto zamieniono kilka sal, służących do dziennego pobytu na sypialnie, względnie na sale dla chorych stale leżących, a na pobyt dzienny oddano chorym kurytarze — możnaby wówczas w budynku starym, wypełniając wszystkie łóżka, pomieścić 700 chorych i odpowiednią ilość dozorców.

Gdy nowo zbudowane pawilony — wykluczając oczywiście pawilon dla zakaźnych, który zajęty być winien tylko w razie koniecznej potrzeby przez chorych dotkniętych chorobami zakaźnymi — wygodnie pomieścić mogą tylko 400 chorych wynika z tego, że zakład kulparkowski — liczący w danej chwili 1165 chorych — już w dniu zajęcia wszystkich nowo zbudowanych pawilonów nadmiernie będzie przepełnionym i nie będzie rozporządzał żadnymi wolnymi łózkami dla chorych świeżo przybywających, na co w zakładach postępowych liczy się zawsze 10%.

Najdowodniej z tego wynika, jak gwałtowną jest potrzeba budowy drugiego zakładu w zachodniej części kraju.

Z powodu pozostawienia kancelaryi zarządu w dotychczasowym miejscu, musiano przeznaczyć część głównego budynku na oddział obserwacyjny dla świeżo przybywających chorych.

Jest to rzecz bardzo niedogodna, gdyż trzeba będzie przeważną ilość chorych przenościć do odległych pawilonów.

Zdaniem komisji powinien oddział obserwacyjny znajdować się w pobliżu nowych pawilonów dla niespokojnych chorych.

W pobliżu nowych pawilonów nie ma stosownego pomieszczenia dla lekarza pełniącego służbę dzienną — i dzienną służbę pełni jeden tylko lekarz w głównym gmachu — może więc zachodzić trudność w udzieleniu pomocy w nagłych wypadkach, wymagających natychmiastowej interwencji lekarza.

Celem właśnie usunięcia tego braku urządzono w pawilonach V. i VI., w tych właśnie, gdzie nagle pomoc lekarska potrzebną okazać się może — mieszkania dla 2 lekarzy asystentów — ale mieszkania te urządzone na poddaszu, szczupłe i nieodpowiednie, odstraszały młodych lekarzy od przyjmowania posad. Na nieodpowiednią jakość tych mieszkań zwracał już uwagę komitet budowy. Mieszkania te należałoby oddać służbie oddziałowej, potrzebującej niezbędnego wypożyczku, zwłaszcza w pawilonach dla chorych niespokojnych, potrzebujących ciągłego dozoru. Praca na tych oddziałach bardzo ciężka, wyczerpuje siły cielesne i umysłowe i czyni służbę na tych oddziałach zajęciem przedwcześnie niezdolną do należytego pełnienia obowiązków.

Lecz brak lekarzy chętnych do oddania się służbie w zakładzie kulparkowskim, pochodzi nie tylko z powodu nieodpowiedniego pomieszczenia dla lekarzy asystentów — ale również z powodu innych niekorzystnych warunków, panujących w zakładzie.

Lekarze zakładowi są bowiem stosunkowo niedostatecznie płatni, a przeciążeni niezmiernie pracą zawodową, wielce denerwującą i przedwcześnie wyczerpującą siły.

Celem poprawy niekorzystnych tych warunków, należałoby płacić ich i pobory odpowiednio powiększyć, pomnożyć ich liczbę, dać im możliwość zajęcia się pracami ściśle naukowymi i ułożyć stosunki te na wzór zagranicznych, wzorowo urządzonych zakładów.

W tym celu należałoby dawać im dłuższe obowiązkowe urlopy dla wypożyczku — obok zapomóg, względnie stypendyów na wyjazdy do zagranicznych zakładów, celem nabycia wyższego wykształcenia naukowego i zdolności do pracy ściśle naukowej, do czego Zakład kulparkowski nastęrcza nadzwyczaj wielki i wprost niewyczerpany materiał, dotychczas niestety zupełnie niezużytkowany, gdyż lekarze,

przeciążeni pracą oddziałową, nie mogą znaleźć potrzebnego czasu na pracę ściśle naukową.

Niezbędną również jest rzeczą pozyskanie dla zakładu lekarza specjalnie wykształconego i uzdolnionego do prowadzenia stałych utworzyć się mających pracowników lekarskich naukowych, a mianowicie anatomicznej, histologicznej, bakteriologicznej i chemicznej.

Pomieszczenie dla stałego asystenta lekarskiego jest bardzo nieodpowiednie.

Mieszkanie to przeznaczone pierwotnie dla nadzorcy domów, składa się z 2 małych pokoików i znajduje się w budynku folwarcznym obok stajen i oczyszczalni cieczy kana owych.

Nowa trupiarnia i prosektoryum są zupełnie odpowiednie, bez zarzutu.

Nowa pralnia mechaniczna, będąca w ruchu od roku prawie, przedstawia się wspaniale, z powodu należytej pojemności lokalu, doskonałego oświetlenia, wzorowej czystości i doskonałych nowoczesnych urządzeń.

Nowo urządzona szwalnia i skład bielizny przedstawiają się bardzo korzystnie.

Przeobrażona kuchnia, jakkolwiek jeszcze nie zupełnie gotowa — przedstawia się bez zarzutu pod względem obfitości miejsca, urządzeń, światła, należytej czystości i wentylacji.

Natomiast bardzo niekorzystnie przedstawia się nowa, ale nieczynna jeszcze piekarnia, mieszcząca się wraz ze składem mąki i składem pieczywa w suferenach pod pralnią.

Z sufitu mianowicie kapie w kilku miejscach brudna ciecz, przedostająca się z pralni nad piekarnią umieszczonej; ściany są nietylko wilgotne, ale mokre; nadto czuć tu wszędzie bardzo przykrą woń kanałową, przedostającą się z widocznie nie dość szczelnych rur kanałowych, umieszczonych częścią przy suficie piekarni — częścią w sąsiednim składzie pieczywa

Ubikacya przeznaczona na skład mąki bez należytego światła i przewiewu a w dodatku wilgotna — wydaje przykrą woń stęchlizny, ubikacya zaś przeznaczona na skład pieczywa i sąsiadująca z halą maszyn, wydaje prócz tego przykrą woń rozkładających się tłuszczów maszynowych.

Mieszkania dla rzemieślników gotowe, ale do użytku jeszcze nie oddane.

Mieszkania dla parobków i służby domowej, urządzone pod łazienkami budynku górnego, są wilgotne.

Stajnia dla koni pozostała w dawnym miejscu, w samym prawie środku podwórza zakładowego, obok mieszkań dla rzemieślników, przerobionych z dawnej krowiarni.

Nowe budynki folwarczne przedstawiają się bardzo dobrze.

Oczyszczalnia cieczy kanałowych funkcjonuje dobrze — kanalizacya całego zakładu dobra.

Barłzo dodatnie wrażenie robi urządzenie światła elektrycznego w kuchni, pralni i hali maszyn — od czego odbija bardzo niekorzystnie oświetlenie naftowe w całym zresztą zakładzie.

Brak dobrej i zdrowej wody, który w zakładzie kulparkowskim tak przykro odczuwać się dawał, i obok innych może jeszcze przyczyn, sprowadzał niewygasające niemal epidemie tyfusu i czerwonki, został możliwie usunięty.

Zakład połączony bowiem został z wodociągami miejskimi rurociągiem, rozprowadzającym wodę po całym zakładzie. Ma więc obecnie zakład kulparkowski doskonałą wodę w dostatecznej ilości, i w ten sposób została piekąca ta kwestya szczęśliwie rozwiązana, zrobiono ogromny krok naprzód, i jest uzasadniona nadzieja, że endemie w zakładzie wygasną

Obok rurociągu dobrostańskiego przeprowadzono drugorzędne rurociągi dla wody użytkowej, pochodzącej ze studni zakładowej, mającej służyć do pojenia bydła, zmywania podłóg, splukiwania wychodków i t. p.

Nowo zbudowana wieża wodna, konstrukcyi żelazno betonowej przedstawia się bardzo okazale.

Nowy desinfektor nie został jeszcze sprowadzony.

Celem umożliwienia dogodnej komunikacyi pomiędzy poszczególnymi budynkami i pawilonami zakładowymi pourządzano nowe drogi.

W miejscach wolnych od komunikacyi założone zostaną parki i ogrody.

Cała przestrzeń zajęta pod budowę nowych pawilonów, otoczona jest silnym parkanem dębowym.

W ten więc sposób została kwestya urządzenia wzorowego a przynajmniej naszej możności odpowiadającego leczniczego zakładu dla umysłowo chorych korzystnie rozwiązana.

Komisya sanitarna, reasumując uwagi swoje, poczynione w niniejszem sprawozdaniu, wyraża przekonanie, że dla dobra zakładu należałoby przeprowadzić niektóre jeszcze niwestycye i zmiany — mianowicie :

1. Należy urządzić nową piekarnię ze składem mąki i składem na pieczywo. Ubikacye przeznaczone obecnie na ten cel, bezwarunkowo użyte być nie mogą, chociażby niektóre zmiany i adaptacye przeprowadzone zostały. Ubikacye te mogą być ewentualnie użyte na centralnię dla elektrycznego oświetlenia zakładu.

2. Należałoby zbadać, czy nie byłoby rzeczą wskazaną i praktyczną zaprowadzenie oświetlenia elektrycznego w całym zakładzie. — Obecne oświetlenie naftowe, nieodpowiednie, względnie drogie, kosztować będzie bowiem 10—12 tysięcy kor. rocznie, utrudnia utrzymanie czystości w zakładzie, a sufity w nowych pawilonach są już zakopcone, absorbują służbie bardzo wiele czasu, który mógłby być praktyczniej użyty — i niesie prócz tego niebezpieczeństwo pożaru. — Koszta oświetlenia elektrycznego przewyższą koszta naftowego prawdopodobnie o niezbyt wielką kwotę.

3. Należy zdaniem Komisji zaprowadzić urządzenia dla długotrwałych kąpeli leczniczych. Jakkolwiek nowe pawilony w Kulparkowie przeznaczone są w myśl uchwał sejmowych, dla chorych uleczalnych — nie ma w nich osobnych, odpowiednio urządzonych łazienek, mających służyć do długotrwałych kąpeli leczniczych, zajmujących w nowoczesnym sposobie leczenia obłąkanych pierwszorzędne miejsce.

Na podstawie powyższego swojego sprawozdania Komisya sanitarna wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

„Sprawozdanie Wydziału krajowego o postępie budowy nowych pawilonów i przeobrażeń w krajowym zakładzie dla obłąkanych w Kulparkowie przyjmuje Sejm do wiadomości.

Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby zbadał uwagi Komisji sanitarnej o brakach i pożądanym ulepszeniach w zakładzie i przedłożył sprawozdanie“.

Przewodniczący :

Gołuchowski.

Sprawozdawca :

Wurst.